
O`SMIR YOSHDAGI O`QUVCHILAR IJTIMOY QIZIQISHLARINING PEDAGOGIK - PSIXOLOGIK OMILLARI

Pirmatova Nuriya O`ktam qizi ¹

¹ *KIUT Samarqand filiali Psixologiya yo`nalishi 1-kurs magistranti*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:07.02.2025

Revised: 08.02.2025

Accepted:09.02.2025

Ushbu maqolada o`smir yoshdagi o`quvchilar ijtimoiy qiziqishlarining pedagogik hamda psixologik omillari ko`rsatib o`tilgan.

KALIT SO`ZLAR:

*o`smirlik davri,
psixologik omillar,
dunyoqarash, idrok.*

KIRISH. O`qituvchi va tarbiyachi uchun bolalarning o`smirlik davri psixologiyasini bilish pedagogik nuqtai nazardan juda muhimdir. Chunki bu davrda bola juda qiziquvchan va tez og`uvchan bo`ladi. Shuning uchun har bir pedagog o`quvchi qanday xarakterda ekanligi, nimalarga nisbatan qiziqishi yuqori ekanligini vaqtida anglashi zarur.

Asosan o`smir yoshdagi bolalarni 11-15 yoshdagi bolalar ya`ni 5-8-sinf o`quvchilari tashkil etadi. Bu davr o`z navbatida o`tish davri deb ham ataladi. Chunki o`smirlik yoshida bolalikdan kattalikka o`tish jarayoni sodir bo`ladi. Endi bolalarda dunyoqarashning kengayishi, fikrlarini batafsil tushuntira bera olish qobiliyatlari shakillanib boradi.

O`smirlik davri organizmning jo`shqin o`sish davri hisoblanadi. Bu davrda bola fiziologik va intellektual jihatdan tez rivojlanadi. Shuning bilan birga o`smir organizmida gormonal o`zgarishlar ham sodir bo`ladi. Shu sababli o`smirlarda tashqi muhitga, atrofdagilarga va narsalarni bilishga bo`lgan qiziqish ortadi. Narsalarni ongli ravishda idrok qila boshlaydi. Masalan ilgari o`quv materialini ma`nosini tushunmay yodlab olishga odatlangan o`smir, endi zarur o`rinlarni mantiqiy tafakkur va xotiraga tayangan holda o`zlashtirishga harakat qiladi. O`smirda psixik jarayonlar keskin o`zgarishi bilan aqliy

faoliyatida ham burilishlar seziladi. Masalan: shaxslararo munosabatlarda, o`quvchi bilan o`qituvchi muloqotida, kattalar bilan o`smirlarning muomalasida qat`iy o`zgarishlar vujudga keladi. Kattalarning yo`l-yo`riqlariga, talablariga muloyimlik bilan hech qanday e`tirozsiz javob qaytarib yurgan o`smir endi ularga tanqidiy munosabatda bo`la boshlaydi. Ba`zida esa narsalarni noto`g`ri idrok qilish natijasida, o`zi anglamagan holda keraksiz ishga qo`l urishi va vaqtini behuda sarflashi mumkin.

O`smirlarda idrok, xotira, tafakkur va barcha bilish jarayonlarining xususiyatlari **psixologik omillar** hisoblanadi. Ulardan eng muhimi bo`lgan idrokning o`smir qiziqishiga ta`siri benihoya katta.

Idrok - sezgi a`zolarimizga bevosita ta`sir etib turgan narsa va hodisalar obrazlarini kishi ongida bir butun holda aks ettirilishidir. Idrok haqida adabiyotlarda olimlarimizning bir qancha fikrlari mavjud. Jumladan V. Karimova [Psixologiya] o`quv qo`llanmasida [Idrok bu bilishimizning shunday shakli, u borliqdagi ko`plab xilma-xil predmet va hodisalar orasida bizga ayni paytda kerak bo`lgan ob`ektni xossa va xususiyatlari bilan yaxlit tarzda aks ettirishimizni taminlaydi] deya tarif beradi. M. Vohidovning [Psixologiy] darsligida esa idrok deb sezgi a`zolarimizga ta`sir etayotgan narsa va hodisalarni yaxlit holicha aks ettirishga aytiladi, deb keltiriladi.

Har qanday inson ko`rgan, eshitgan narsasini fikrlash orqali idrok qiladi. Shu jumladan o`smirlarda ham. Ayniqsa o`smirlarda yoqtirgan kishilarga taqlid kuchli bo`lganligi sababli, o`z ideallariga o`xshashga harakat qiladi. Masalan, o`smir yigitlarda yurish turishning o`zgarishi, kiyinishning o`ziga xosligini oladigan bo`lsak, qizlarda soch turmaklarida o`zgarish va shunga o`xshash holatlarni ko`rishimiz mumkin. Ya`ni dastlab o`smirlik davridan boshlab o`g`il va qiz bolalarda idrok qilish jarayonida tafovutlar sezila boshlaydi (1-jadval).

1-jadval

Idrok	Yigitlarda	Qizlarda	Ta`sir etuvchi omillar		Aniqlash usullari
			Ijobiy	Salbiy	
Sezgi a`zolariga bevosita ta`sir etib turgan narsa va hodisalar obrazlarini kishi ongida	Ko`rgan eshitganlarini o`zi sinab ko`rish natijasida idrok etadi.	Atrofdan bo`layotgan voqealarni ma`lum darajada hissiyotga berilgan holda idrok etadi.	Kitob, badiiy asarlar, she`riy to`plamlar, fan klublari, qo`shimcha mashg`ulotlar	Yoshiga nisbatan to`g`ri kelmaydigan va qo`rqinchli filmlarni tomosha	Test, so`rovnoma, suhbat, kuzatish, aqliy faoliyatni aniqlovchi mashg`ulotlar,

bir butun holda aks ettirilishi		Qizlarda 2X xromosomalar bo`lishi tufayli yigitlarga qaraganda ranglarni to`g`ri va aniq idrok qiladi.		qilish Kattalarning no`rin harakatlari	savol - javob
---------------------------------	--	--	--	--	---------------

O`smir shaxsi rivojlanishning muhim omili uning shaxsiy faolligi □ shaxsiyat, o`zini e`tirof etish va aniqlash jarayoni faol kechadi □ biroq bu jarayon bir tekis emas.

Bir tomondan o`smirlarda «kattalik» namoyon bo`la boshlaydi, boshqa tomondan esa hali «bolalik» qoladi. O`smirlarning rivojlanishining umumiy yo`nalishlari turlicha bo`lishi va har bir yo`nalish ko`plab variantlarga ega bo`lishi mumkin. Bu masala muhim pedagogik ahamiyatga ega.

O`smirlarning qiziqishlariga **pedagogik omillar**, ya`ni ijtimoiy institutlar, oila, maktab, ta`lim muassasalari faoliyati ham o`z ta`sirini ko`rsatadi. O`smir yoshidagi o`quvchilarda fikrlar tez o`zgarganligi sababli bugun bir kasb egasi bo`lsa, ikkinchi kun boshqa kasb egasi bo`lishni xohlab qoladi. Qiziqishlarida asosan oila muhim ahamiyatga ega. Chunki kattalar o`zi erisha olmagan orzu-havaslariga bolalarini tayyorlab borishi yoki oilada ota harbiy kasb egasi bo`lsa bola unga monand ravishda tarbiya olishi natijasida bu kasbga qiziqish shakllanib borishi mumkin. Yoki, talim muassasalarida o`quvchi o`qituvchining ijobiy sifatlariga taqlid qilgan holda unga o`xshashga harakat qilishi mumkin. Masalan, maktabda fizika o`qituvchisi boshqa fan o`qituvchilariga qaraganda o`z fanini kuchliroq bilishi va buni amaliyotda qo`llay olishi o`quvchilarni fanga qiziqitira olishi natijasida bolada shu fanga qiziqish uyg`otishi mumkin. O`smir qiziqishlarini shakllanishida tashqi muhit, o`rtoqlar davrasini oladigan bo`lsak, bunda bola o`z tengqurlari nimalar va qanday ishlar bilan shug`ullanishi ham muhim ahamiyatga ega. Chunki o`rtoqlar qaysi faoliyat bilan ko`proq shug`ullanmoqda o`qish faoliyatimi, mehnat faoliyatimi yoki boshqa bir tadbirlarmi bu o`smirni shakllanishiga juda katta ta`sir ko`rsatadi. Bolani to`g`ri yo`lga solishda uni qo`llab-quvvatlashda mahalla ham asosiy o`rinni egallaydi. □ Bir bolaga yetti mahalla ota-ona□ degan fikr bejiz emas albatta. Mahalladagi nuroniylarning nasihatleri, yoshlarga to`g`ri o`rnak bo`lishi ham bolaning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Yoki, umuman aksincha bo`lishi mumkin. Ijtimoiy muhitning noto`g`ri ta`siri natijasida boladagi

ijobiy sifatlar salbiy tarafga o`zgarishi, qiziqishlari so`nib borishi mumkin. Har bir shaxs dunyoga kelganda ma`lum bir layoqat bilan tug`iladi uni shakllantirish, qobiliyatga aylantirish va tarkib toptirish ijtimoiy muhitga bog`liq.

Umuman olganda o`smirlik davri boshqa davrlardan taqlidchanligi, muhim nuqtai nazarning shakllanmaganligi, hissiyotlilikgi, mardligi, tantiligi bilan farqlanadi. Bu davr inson kamolotining yuqoriroq bosqichga ko`tarilishi bilan yakunlanadi.

Xulosa qilib aytganda, o`smir yoshdagi o`quvchilar qiziqishlari ko`p qirrali jarayon hisoblanadi. Unga doim oila, maktab, tashqi muhit tasir etib turish natijasida rivojlanib boradi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. E.G`oziyev □ Ontogenez psixologiyasi □
2. □ Umumiy psixologiya □ Majmua
3. R.Chaldini □ Ta`sir psixologiyasi □
4. M.Sekman □ Bolalar muvaffaqiyatga qanday erishadilar □
5. Жаббарова, Ю. (2024). Chet ellik talabalar uchun lingvistik va madaniy komponentlarni o`z ichiga olgan darsliklar va o`quv qo`llanmalarini yaratish. Лингвоспектр, 3(1), 180-184.
6. Xujamurovna, J. Y. (2024). MATN SHAKLLANISHIDA QARINDOSHLIK ATAMALARINING O`ZIGA XOS O`RNI. worldly knowledge conferens, 8(2), 71-73.
7. Xujamurovna, J. Y. (2024). "QARINDOSHLIK" KONSEPTI SEMANTIK KO`LAMINING YAQIN VA UZOQ HUDUDLARIGA BIR NAZAR. International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING, 5(2), 1468-1470.
8. Жаббарова, Ю. (2023). Значение интеграционных процессов в образовании. Актуальные проблемы обучения социально-гуманитарных наук в медицинском образовании, 1(1), 57-64.
9. Жаббарова, Ю. (2023). Образование молодежи—судьба народа, прогресс родины. Актуальные проблемы обучения социально-гуманитарных наук в медицинском образовании, 1(1), 48-56.
10. Жаббарова, Ю. X. (2023). ВЕРБАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА «РОДНЯ» В УСЛОВИЯХ ДИСКУРСА. In НАУЧНЫЕ РЕВОЛЮЦИИ: СУЩНОСТЬ И РОЛЬ В РАЗВИТИИ НАУКИ И ТЕХНИКИ (pp. 81-83).

11. Жаббарова, Ю. (2022). KINSHIP TERMINOLOGY AS AN IMPORTANT ETHNOGRAPHIC AND HISTORICAL SOURCE. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЯЗЫКА, ОБРАЗОВАНИЯ, ПЕРЕВОДА, 3(5).

12. КОННОТАЦИЯ, Қ. Т. И. П. Жаббарова Юлдуз Хужамуратовна. SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY.

13. Абдулазизова, С. М., & Мадрахимова, З. Ф. (2024). ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ. YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(3), 94-96.

14. Мадрахимова, З. Ф. (2023). СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ВУЗЕ. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(1), 94-97.

15. Мадрахимова, З. Ф. (2024). Литературные Загадки В Детской Поэзии: Описание, История Создания. Journal of Innovation in Education and Social Research, 2(1), 166-171.

16. Nazim, B. (2024). THE USE OF FACT-CHECKING INSTRUMENTS IN ENHANCING MEDIA LITERACY. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 1(2), 440-444.

17. Nazim, B. (2024). ENHANCING INFORMATION SECURITY THROUGH IMPROVED MEDIA LITERACY MODULES. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(3), 235-239.

18. Ziyodullayeva, K., & Bo'ronov, N. (2024). FAKE NEWS AND THEIR ROLE IN PROPAGANDA MATERIALS. Развитие и инновации в науке, 3(8), 55-57.

19. Бўронов, Н. (2022). МЕДИАТАЪЛИМ ФЕЙК МАЪЛУМОТЛАРГА ҚАРШИ ҚАРШИ МЕДИСАВОДХОНЛИКНИ ОШИРУВЧИ ВОСИТА СИФАТИДА. RESEARCH AND EDUCATION, 1(6), 241-250.

20. Khumora, Z., & Nazim, B. R. THE ROLE OF THE INTERNET IN THE SPREAD OF FAKE INFORMATION.